

Saaremaa rahvariided Brüsseli poisi selga.

Pakun Brüsseli poisile järgmiseks Eestist pärit rahvariidekomplektiks Saaremaalt, Sõrve poolsaarelt, Jämaja kihelkonnalt pärit mehe rahvariideid.

Meeste rahvariidekomplektide üksikosi on üsna vähe säilinud. Mitmetest Saaremaa kihelkondadest pole säilinud peaaegu ühtegi riideeset, mis pärineks 18.-19. sajandist. Rahvariide all peame silmas just nendel sajanditel talurahva poolt pidulikel sündmustel kantud riideid. Jämaja kihelkond on Saaremaa kõige lõunapoolsem kihelkond asudes päris Sõrve sääre tipus. Jämaja kihelkonna mehe rahvariidekomplekti üksikosi on Eesti Rahva Muuseumis (edasipidi ERM) säilinud täpselt nii palju, et nendest saab täiusliku ja vanade fotodega kooskõlas oleva komplekti kokku panna.

Saaremaa 11 kihelkonna meeste riided jagunevad laias laastus kolme gruppi: Ida-Saaremaa, Lääne-Saaremaa ja Sõrve. Nendest on kõige erilisem just Sõrve kandi rahvariided. Kui mujal kanti lambamusti, tumehalle või hiljem ka siniseid vammuseid/pükse, siis Sõrve meeste riided olid helehallid ja eriti uhke oli nende vest. See kooti punase-sinise ruudulisena raanutehnikas. Selliseid veste kandsid Saaremaal veel vaid Sõrve naised.

Brüsseli pissiv poiss on tumedast kivist tehtud, seetõttu sobib talle selga just hele kostüüm:

Jämaja mehed kandsid pidulikul puhul peas kaapkübarat (mustast vildist kaabut), aga kuna pissiva poisi näol on tegemist noore mehega, siis soovitan pähe hoopis Sõrves kantud kootud **mütsi**.

Sõrve mehed on ajast-aega kandnud väga mitmesuguseid mütsi. Vähemasti 19. sajandi keskpaigast on armastatuimateks osutunud kahekordsed varrastel kootud valgest koduvillasest lõngast hülgekütimütsid. Praeguseks on endisest jahimehemütsist saanud sõrve mehe piduliku riietuse juurde kantav peakate.

Siin ja edaspidi kaldkirjas tekstide autor on Mari Lepik (Sõrvemaa pärimuse selts).

Jämaja kihelkonna mehe valge linane **särk** on püstkraega, mis rikkalikult peene pilutikandiga kaunistatud ja millega saab näidata saare naiste näpuosavust. Särgikrae käib eest kinni kuni nelja värvilise klaasnööbiga.

Särk õmmeldi üsna pikk, nii poolde säärede. Et lühikesi aluspükse see-aeg veel tarvitusel polnud, tõmmati särgihõlmad hargivahelt läbi ja oligi ka pesu olemas. Sõrve mehe kõrget särgikraed peavad koos vasksed kurgunööbid ehk vahedega nööbid. Nööbipaari ühendab lühike peen vaskkett või on nööpide alaküljele kinnitatud vaskne ühenduspulgake. Nii ongi võimalik kinnitada särgikraed, millel mõlemast otsast vaid nööpaugud vastu vaatavad.

Püstise särgikrae ümber seoti ruuduline telgedel kootud linane **kaelarätik**.

Mehe **vatt** on helehall, püksid veidi tumedamast hallist kangast.

Juba 19. sajandi keskpaigast kannavad sõrve mehed lihtsat lühikest vatti. Jämaja kihelkonna meeste vatist sai ajapikku üsna linnamoelise väljanägemisega lühike mahapressitud hõlmanurkadega jökk.

Kõige uhkem on aga jaki hõlmade vahelt väljapaistev punase-siniseruuduline **vest**. Vest on käsitsi kootud raanutehnikas kangast vaid eestpoolt, seljatagant on vest linasest kangast.

Sõrve mehed ilmselt teadsid juba muistisel ajal neid maitseka riietumise algtõdesid. Tagasihoidlikult hallide pükste-vammuse juure kannavad sõrve mehed tõeliselt eredat, pilkupüüdvat ja isikupärast riideeset. Lihtsalõikelist punasetäplikku vesti.

Enamasti sinakashallil põhjal erepunane villane täplik kangas on ka vaid kahevärvilisena tore. Kui sisse kududa meelepärase korra järgi lambamusti triipe, lisandub jupike isikupära. Kui

aga selga tõmmata kaks erimoelist täplikku vesti – kas pole siinkohal mitte tegu dändiliku edvistamisega? Kui üks asi on juba kena vaata, on ilmselgelt kaks kena asja ka kaks korda toredam!

Kindlasti ei käidud särgi või vestiväel kusagil paramas kohas või ilmarahva nähes.

Küll aga võib olla kindel, et vammus teinekord siiski tantsutuhinas seljast heideti! Enesest lugupidav paatkonna vanem või taluperemees ei läinud siiski ka parimal peol sedavõrd hoogu ning säilitas nii üleriided kui väärrikuse igas olukorras.

Jämaja mehel on jalas mustad, sissekootud mustriga **sukad**, mis on põlve alt kinniseotud punase-musta triibuliste **sukapaeltega**. Jalas on **pommpätid**. Need on mustast villasest kangast pealisega, aga tald on neil paksust linasest mitmekordsest, läbiõmmeldud kangast.

Sõrve mehed kannavad nii sõrm- kui labakindaid. On teada, et vanemad pidulikud kindad kooti mustjassinisest lõngast, mõningase vikkelukirjaga. Heledama sinisega kaunistati vaid kindasuud. Kuna kindaid Brüsseli poisile kätte panna ei saa, siis need võiksid rippuda tal vammuse taskust välja.

Kindad on olnud ajast aega nii hädatarvilik kehakate, väärtuslik ehe kui ka oodatud kingitus. Sageli kingitakse kindapaar meeleheaks pulmapillimehele, sünnipäevakingiks vennale või ka tähelepanu äratamiseks peigmehekandidaadile.

Vildseid kindaid kulub talvega päris mitu paari. Vähemasti neil, kes kinnastega igapäevaselt käivad ning õues toimetavad. Kui aga kindaid kirstus tagavaraks hoida, siis pistavad koid kalli käsitöö niikuinii varem või hiljem nahka. Arvatavasti on siiski mõistlikum kindaid käes pidada.

Kuna mehe särki ja kindaid Jämaja kihelkonnast pole muuseumites säilinud, siis need riidesemed on komplekti juurde võetud Sõrvest, Jämaja kihelkonna kõrval kihelkonnast Ansekülast.

Skulptuuri riietamine:

Kuna särgist ei paista vati rohkem välja kui ainult krae osa, siis soovitan tehagi vaid lahtkrae, sest selliseid kandsid Saaremaal nii naised kui mehed. Vestil on külgedel peitlukud, samuti vammusel millel on lisaks lukud ka varrukatel. Pükstel on peitlukud nii sise kui välis külgedel. Pommpätid on õmmeldud sukkade külge, millel on tagaosas peitlukud.

Jämaja kihelkonna mehe rahvariiete originaalid:

Varrastel kootud valge müts: ERM A 291:373

Linane, valge, pilutikanditega särk: ERM A 316:191 (Anseküla)

Särgi ees südamekujuline hõbesõlg: ERM A 509:135

Kaelarätik: ERM A 290:392

Erksavärviline punane raanukangast telgedel käsitsi kootud vest:
ERM A 12477

Vatt: ERM A 291:372

Püksid: ERM A 291:364

Sukad: ERM A 509:3305

Sukapaelad: ERM A 6006

Pätid: ERM A 611:180 (Jaani)

Kindad: ERM A 291:365 (Anseküla)

ERM Fk 187:38 Jämaja vanem abielupaar pühapäeva riietes. Foto Evald Allas.

Mareli Rannap

Pärandtehnoloog ja rahvariidemeister

03.02.2022